

mészetrájtát», kidomborítják történeti tevékenységének és jelen helyzetének vezérmotívumát. A népek mai jellemvonásait, társadalmi életük kialakult sajátosságait, politikai életük tartalmát és formáit, mindig történeti távlatba helyezi. Ilyen módon az idegen népek és országok politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális élete mintegy genetikusan életre kel előttünk, holott meg sem értenénk őket, ha a szerző csak a bevégezett tényekkel, a ma eredményeivel ismertette meg bennünket. A történeti fejlődést viszont mindég az államok és népek mai életére, jelen problémáira vonatkoztatja. Ez a nagyvonalú kultúrtörténeti szemlélet eredményezi, hogy a kis kötetek enciklopédikus és népszerű jellegük ellenére, számos új és eredeti megfigyelést és felismerést tartalmaznak, melyek nem egyszer alkalmasak arra, hogy a néptudomány, a tudományos ethnológia is megfontolás tárgyává tegye őket. Ide sorozhatjuk pl. a bikaviadalok történeti genezisének ismertetését a *Spanyolország* kötetben, az *ausztráliai* ősi népfajok és kultúrkörök leírását, a semita fajkeveredések hatásának történeti rajzát *Olaszország* leírásában. Különösen érdekesek, bár nem egyszer túlságosan merészek ezek a történeti megvilágítások ott, ahol egészen modern politikai, szociális és kulturális tényeket ősi történetelőtti összefüggésekkel igyekeznek megmotiválni. Különös érdeme a köteteknek teljes tárgyilagosságuk, amit csak itt-ott zavar meg bizonyos szociális ellentéteknek némileg egyoldalú beállítása, vagy még inkább túlzott kiélezése. A jelen nagy problémái iránt érdeklődőt az *Amerikai Egyesült Államokat* ismertető kötet, a történelem örök kérdései iránt fogékony olvasót *Spanyolország és Portugália* leírása fogja leginkább kiélegetni; a «vezérmotívum» egysége

szempontjából az *Ausztráliát* tárgyaló füzet a legértékesebb. Egyetlen ember vállalkozott a feladatra, hogy a világ minden államának és népének modern életrajzával megismertesse a művelt magyar közönséget; újabb bizonyossága a korunkra jellemző szintetikus összefoglaló törekvésnek. Egy ember természetesen nem lehet otthonos a világ minden népének, államának, területének ismeretében és az egyes népek és államok tárgyalásán belül a politikai és gazdasági, irodalmi és művészeti, vallási és természetrajzi tudnivalók tömkelegében. Magától értetődően Juhász Vilmos valóban a világot átfogó monográfiatorozatában nem egy részletévedés akad. De az összefoglaló kép a kisebb hibák ellenére, mindig meggyőző, a részletek mindig érdekesek és tanulságosak, minden kis kötet további megismerésre és lehetőleg személyes átélésre csábít.

Juhász Vilmos minden egyes kis kötetében egy nép életrajzának, lelki-alkatának egységes nevezőjére tudja hozni azokat a rendkívül szétágazó és bonyolult problémákat, melyekre egyébként a legkülönbözőbb tudományágak adnak feleletet. A válasza olykor elnagyolt, de soha nem téved a közhelyek ingoványába, ami oly gyakori csak bizonyos területeken otthonos német tudós népszerűsítők hasonló munkáiban.

A *Világ Népei* komoly nyeresége a magyar ismeretterjesztő irodalomnak. Reméljük, hogy az eddig megjelent köteteket rövidesen továbbiak fogják követni, de szeretnők, ha a kiadóvállalat használhatóságukat legalább némi, a szöveghez hasonlóan lényegre szorítókozó illusztratív anyaggal növelné.

Schilling Zoltán: Energiatan és pénzülmélet. Budapest, «Studium» kiadása.

A politika, a tudomány és a köz-

gazdaság minden területén korszakos változások szemlélője ma a figyelmes kortárs. A XIX. század eszméi, a pozitívizmus a tudományban, a demokrácia a politikában és a kapitalizmus a közgazdaságban szemünk láttára vesztik az uralkodó elméletek ragyogó fényét, sérthetetlen tekintélyét. Megdőbbsenve eszmélünk rá, hogy e valamikor gyönyörűséges, ifjú vonások a fáradt öregség ábrázatává torzulnak a kor arculatán.

A közgazdaságtan irodalma világosan mutatja a korváltás minden jegyét. Sokasodnak a művek, amelyek éles bonckés alá veszik a kapitalizmus gazdasági elméletét s egyre szaporodnak a gondolkodó fők, amelyekben más, nem kapitalisztikus gazdaságrendszer körvonalai bontakoznak ki. Már megállapítható, hogy ennek a rendszernek nem kell szükségképpen kommunisztikusnak lennie

Komoly figyelmünkre méltó, hogy a magyar közgazdasági irodalom ebben az irányban néhány év óta nemcsak visszhangja a külföldi mozgalmaknak, hanem eredeti úton halad és számottevő eredményekre tekinthet vissza. A múlt évben jelent meg *Heller Farkas* enciklopédikus művének második része, a *Közgazdasági politika*, már előbb *Surányi-Unger Tivadar* eredeti szempontú hatalmas tanulmánya (A gazdaságpolitika tudományos alapkérdései) s most előttünk fekszik *Schilling Zoltán* energéztisztikus pénzelmélete.

A pénz szerepére vonatkozó vita igen régi. A nominalisták, a metallisták és a kvantitás-elmélet hívei különböző utakon kísérelték meg a pénz magyarázatát anélkül, hogy a problémát sikerrel megoldották volna. A világháború után a pénz oldaláról származó s a gazdasági élet rendjét felforgató változások ismét időszzerűvé tették a pénzelmélet, vagyis a stabil értékmérés és a biztonságos vagyonmegőrzés kérdését. Schilling

Zoltán szokatlanul új úton, de meglepően zárt logikai rendszerben fejti ki erre a kérdésre vonatkozó elméletét.

A pénz közismert betegségein, mint gyakorlati indítékokon kívül, mély bölcséleti megfontolásokból indul ki s főképp *Pauler Ákos* logikai rendszerére támaszkodik. Elmélete fővonásait mégis inkább természet-tudományi, energetikai megállapításai és analógiái adják, így *Julius Robert Mayer* és *Wilhelm Ostwald* szélesen értelmezett felfedezései. *Poincaréval* rendületlenül hisz a világ mély harmóniájában és messze túlmegy a pénzelmélet klasszikusának, *G. F. Knappnak* teóriáján. Schilling Zoltán gondolatokban gazdag, termékenyítő műve több, mint pusztán pénzelmélet. A közgazdaságtan hagyományos tételeinek a revízióját is megkísérli, akár a nagy bécsi közgazdász, *Othmar Spann*, noha nem természettudományi, hanem szellemtudományi síkon.

Schilling a közgazdaság területén is a természeti törvényeket tekinti fokmérőül s lépten-nyomon mechanikai analógiákkal bizonyít. Ez az eljárása joggal támaszt ellenvetést: a gazdaság az ember szellemének terméke s az analógia nem mindig bizonyító erejű, mert mindent megmagyaráz ugyan, de semmit sem bizonyít. Schilling pénzelmélete mégis annyira logikus építmény, annyi kapcsolatban van a valósággal, hogy alapjainak gyengesége ellenére is szilárdan megállhat.

Elmélete szerint minden értékítélet gazdasági hatóképesség, tehát energia feltételezése. Az érték energifaj. A forgalomban lévő pénz a társadalom által kifejtett összes aktuális energiának a hordozója, tehát nem a pénz a tulajdonképeni hatóerő, hanem a hozzátapadó társadalmi energia. Minthogy a pénz is emberi alkotás, nem mindenkor szabályozza

helyesen a társadalom hatóképességének lefolyását, szervi hibái miatt tökéletlen. De szükséges és lehetséges is a pénz megjavítása. Ezért tartja elődázhatatlannak a kapitalisztikus gazdasági rend gyökeres átalakítását is. Világosan látja, hogy a pénz szaporításával a társadalom gazdasági energiáját fokozni nem lehet, mert az nagyobb pénzmennyiségen oszolva el, a pénzegység értékét csökkenti (a pénz értékegyenlete). A pénz felhalmozásával nem lehet gazdasági energiát felhalmozni, mert a pénz aktuális és nem potenciális energia s ezért a raktározható képességet kizárja, hiszen a hozzátapadó gazdasági energiamentiség messzemenően megváltozhatik. A pénz vagyongörzésre mai formájában nem alkalmas. Ezért nem híve a kamatozó takarékbetétnek sem. A takarékbetét nem része a nemzeti vagyonnak. Akinak takarékbetétje van, annak csupán kétes biztonságú, változó értékű, könnyen megsemmisülő értékű követelése van a bankkal szemben. Sőt a kamat a pénznek takarékbetétekben való felhalmozását rizikóval járó spekulációs ügyletté teszi s az energiahozzátéves vagy átalakítás nélküli értékszaporítás lehetetlenségét kísérli meg. Maguktól sokasodó anyagtalán jószágok ugyanis a lehetetlenség birodalmába tartoznak. Ezért a kamat valóságos gazdasági perpetuum mobile. Az adósok tönkremenése, fizetéseképtelensége, a bankbukások mind abból a lehetetlenségből származnak, hogy a hitelezők a természet rendjével ellenkező módon nemcsak meg akarják őrizni követeléseik értékét, hanem még saját maguk által nyújtotta energia nélkül növelni is akarják. Schilling Zoltán az igazi vagyongörzést csak megörzési díj ellenében biztosított állami értéketlet alakjában tartja lehetségesnek.

A pénzürték állandóságának biz-

tosítására sem az aranyfedezet, sem a deviza- és diszkontpolitika nem elégségesek. Ezek az eszközök ugyanis azonnal felmondják a szolgálatot, mihelyt a pénz értékét komoly veszély fenyegeti. Erre csak a pénz névértékétől független számolási egység, állandó értékmérő alkalmas, amelyhez a pénzürték minden változása viszonyítható volna s a teljesítés, fizetés indexszámok útján, valorizálva volna teljesítendő. Ezen a nyomon járt és értékes szolgálatot tett már a takarékkorona és újabban az aranypengő bevezetése is. Az állandó, «klasszikus» értékmérőt az aranyértékéből kiindulva úgy kellene megállapítani, hogy az arany értékváltozásaitól mégis független maradjon. A számolás és teljesítés szétválasztásához, nagy előnyei miatt, könnyen hozzászoknának az emberek s a valorizáció a gazdasági élet valóságos regulátorává lehetne.

Érdekesek a bankok szerepére vonatkozó fejtegetései. Az állam pénzének kizáróan csereeszköznek kell maradnia és maradék nélkül a kibocsátó helyre, az állampénztárba kellene visszafolynia, teljesen zárt, gyors körfolyam útján. Nem helyes, hogy ezt a körfolyamot a takarékoság által összegyűjtött pénzfeleslegék felszívásával és üzérkedésre való felhasználásával a bankok megakadályozzák. A megtakarított pénzmennyiségeknek is az államhoz kellene értéketlet formájában visszakerülniök. Hiszen a pénz a társadalom tulajdona. Aki ezzel üzérkedik, úgy tesz, mint aki a köz által létesített vízvezeték pusztán azon a jogcímen, hogy egy darab csővezeték van, megcsapolja s kénye-kedve szerint, saját hasznára fordítja.

Könyve végén kifejti a szerző, hogy milyen következmények folynak energétsztrikus pénzürtékletéből a külföldi fizetések, kölcsönök, vámmok, az arany és az államháztartás

sokat vitatott kérdéseire vonatkozóan. Azzal a «főlemelő érzéssel» végzi művét, hogy a közgazdaságtan hamarosan a pozitív tudományok közé emelkedik s a kapitalizmus tökéletesítése is lehetséges. Ezen az úton jár a fasizmus és a hitlerizmus is, ez a két «kétségbeesetten komoly» mozgalom is.

Nincs helyünk arra, hogy Schilling Zoltán lebilincselően érdekes elméletét részleteiben is megbeszéljük. Ehelyett szolgáljon csupán egyetlen kritikai megjegyzésünk a pénz érték-egyenletének egy gyenge pontjára. Schilling szerint a pénz a társadalom energiamennyiségének hordozója s ezért ezt az energiamennyiséget elosztva a pénzmennyiséggel, a pénzegység értékéhez vél jutni. Nem számol azonban azzal, hogy a gazdasági energia egyrésze teljesen elkerüli a pénzt, sőt megfelelkezik a *girális pénz* (pénzhelyettesítők) különleges, egyre nagyobb jelentőségéről és hatásáról is.

Schilling Zoltán könyve mindenestre értékes bizonyága annak, hogy közgazdasági irodalmunk végre túlhaladta a gyakorlati élet közvetlen megfigyelésének s a külföldi mozgalmak közvetítésének alacsony színvonalát s már magasabb, eredeti elméleti koncepciókra is képes.

Mérey Ferenc.

Huszár, Lajos und Procopius, Béla von: Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn. Budapest, 1932. — Az Éremkedvelők Egyesülete huszonöt-éves fennállását azzal ünnepelte meg, hogy egy óriási kötetben kiadta a magyar éremművészet történetét és teljes leltárát. Ennek a nagy munkának, mely jelentőség szempontjából messze kiemelkedik a pusztán zárt, tudományos körök érdeklődésére számot tartó könyvek közül, szerzői a magyar numizmatika legkiválóbb kutatói, Huszár Lajos, a Nemzeti

Múzeum éremtárának tisztviselője és Procopius Béla, az ismert gyűjtő.

Huszár Lajos, az első rész szerzője, bemutatja a magyar éremművészet fejlődését 1500-tól 1848-ig. Az érem, melyet lényegében az különböztet meg a pénztől, hogy nem értékmérő, bár vele együtt művészetileg a kisleptika dombormű-csoportjába tartozik, a nyugati kultúra találmánya s mindössze a XIV. század végén jelenik meg a porondon. Többnyire emlékérmeknek is nevezik, ugyanis embereknek vagy eseményeknek megörökítésére szolgálnak. Magyarországon közvetlenül a mohácsi vészt megelőző időkben terjed el gyakorlatuk, előbb is ismeretesekek emlékérmek, melyeken magyar történelmi szereplők tűnnek fel, ezek azonban nem itthon, hanem Itáliában és Németországban készültek. A legkorábbi magyar periódus (1500—1650) emlékei a német reneszánsz-művészettel állanak kapcsolatban s többnyire a magyar pénzverés egyik ősi fészében, Körmöcbányán készültek. Rövidebb korszak, mely 1700-ig tart, a népszerű Szent György-érmek korának nevezhető. A XVII. századi magyar érmészet, mely a barokk és a rokokó formanyelvén szólal meg, a bécsi Graveur-Akademie hatása alatt áll, az önálló magyar formanyelv kialakulása csak ezután, a klasszicizmus és biedermeier korában kezdődik meg. Huszár nem eléggé méltányolható munkát végzett, mikor emlékeleg és levéltárilag összehordotta e háromszázötven esztendő hatalmas anyagát — anyagot, melyet eddig még körvonalaiiban sem ismerünk. A magyar művészetnek rendkívül tanulságos, intím műfaját kísérhetjük végig fejlődésében, amely fejlődés természetesen sok összefüggést mutat egyéb hazai műfajok, így a szobrászat és az ötvösség fejlődésével. Ebben a munkában támogatta őt az idevágó hazai s az analógiákat